

Megoldások átvilágításra

Kétnapos nemzetközi konferencia Budapesten

Ügynökök és akták címmel kétnapos nemzetközi konferenciát tart a Soros Alapítvány Budapesten, hogy más kelet-európai országok tapasztalatai is hasznosuljanak a jelenleg Magyarországon folyó ügynök- és iratvitákban.

MUNKATÁRSUNKTÓL

Németországban nem tárgyalásos átmenet, hanem a polgárok példa nélküli „forradalma” történt, amelynek során a független polgárjogi bizottságok elfoglalták a titkosszolgálat központját – így jellemezte az összes többi posztkommunista országtól eltérő keletnémet helyzetet *Joachim Gauck*, a volt NDK Stasi-múltját feldolgozó hivatal egykori vezetője. A legendás Gauck-hivatal névadója ugyanakkor hangsúlyozta: a „szerény elitcsere” során csak ügynöktelenítésre, nem pedig teljes dekommutációra (tehát a volt kommunista párttagok minden posztról való száműzésére) törekedtek. Az 1990-ben, még a német egység létrejötte előtt elfogadott törvény célja az volt, hogy – büntetőjogi konzekvenciák nélkül – megtörténjen a főállású és informális ügynökök teljes átvilágítása, az áldozatok rehabilitálása, másrészt hogy érvényesüljön az áldozatok információs önrendelkezési joga. „El akartuk kerülni, hogy az új rendszer az egykori tetteseket védje” – mondta Gauck.

Gabriel Andreescu, a román Helsinki Bizottság elnöke elmondta, az iratokhoz való állampolgári hozzáférés és a közszereplők átvilágítása mellett fontos hozadéka a romániai változásoknak, hogy létrejött egy politikai intézet a Securitate-iratok tanulmányozására.

A lengyel *Aleksander Smolar*, a párizsi egyetem tanára a kelet-európai politikai és gazdasági átalakulással párhuzamos „os „kommunistátalanítás” problémáiról beszélt. Lengyel, cseh és magyar példákat hozott fel arra, hogy bár a múlttal, az ügynökkérdéssel való szembenézés időről időre (a napi politikai konjunktúráról nem teljesen függetlenül) felmerül, a tárgyalásos rendszerváltás által lehetővé tett jogállami megoldások nem feltétlenül találkoznak a társadalom elvárásaival. Sőt Smolar szerint a kommunista időszak alatt legaktívabban ellenálló Lengyelország hamar rehabilitálta a volt kommunistákat, ma már *Jaruzelski* puccsa iránt is nagy a megértés. Az átmenet idején az olyan liberális demokráciák, mint *Adam Michnik*, jobban féltek a „nacionalista arcú bolshevikoktól”, tehát a szélsőjobbtól, mint az egykori kommunistáktól, és azt hangoztatták, hogy „inkább a jövővel foglalkozunk, ne a múlttal”. 1997-ben a Szolidaritás vezette jobbközép kormány törvényben ítélte el a szocialista rendszert, és elfogadott egy olyan átvilágítási törvényt, amely lényegében csak a hazu-

dozást, a múlt elhallgatását büntette. Smolar alapvetően kudarcosnak tartotta a múlttal való szembenézést hazájában.

Bence György filozófus, a miniszterelnök felkérésére létrejött jogászai szakértői csoport, a Sólyom-bizottság tagja a Medgyessy-ügy két fontos hozadékát, az átvilágítandók körének bővítését és az iratok várhatóan nagyobb hozzáférhetőségét, kutathatóságát elemezte. Hangsúlyozta, hogy a közszereplők múltjának átvilágítását valamennyi volt titkosszolgálatra ki kell terjeszteni, hiszen a bizottság megállapította: „A rendszerváltás előtt Magyarország nem volt jogállam, ezért a titkosszolgálatok működése sem lehetett jogállami.” Létrejöhet az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára, amelynek célja az áldozatok információs kárpótlása. Előadásában Bence megismételte a Sólyom-bizottság jelentéséhez fűzött különvéleményét, amely szerint dél-afrikai mintára létre kellene hozni egy állampolgári vizsgálóbizottságot (Truth Commission), amelynek célja a múlt feldolgozása, a megbékélés.

A konferencia hallgatóságának sorai- ban ott ült *Gorka Sebestyén*, a Medgyessy-bizottság ellenzék által felkért szakértője, *Mécs Imre*, a másik vizsgálóbizottság elnöke, valamint *Kutrucz Katalin*, a Történelmi Hivatal elnökhelyettese is.

Mécs Imre, Joachim Gauck, Halmai Gábor és Eörsi István a tanácskozás szünetében

FOTÓ: DOMANICZKY TIVADAR